

Paavo Rahko

Kievarin pojan elämää

Elämää ja sattumuksia lapsuuteni Nivankylässä

Kievarin pojan elämää

Paavo Rahko
Kievarin pojan elämää

© 2017 Paavo Rahko

Kuvat: Teuvo Rahkon kotiaristo, Paavo ja Airi Rahkon kotiaristo, Pekka Aho Lapin Kansan aristo.

Kustantaja: BoD™ – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-951-568-442-4

SISÄLLYS

Kuinka kievarin pojan muistoista syntyi kirja	7
---	---

ELÄMÄÄ ENNEN KIEVARIN POJAN SYNTYMÄÄ

Kievaritoimintaa Nivankylässä	17
Synnyinpaikka	25
Elämää Rahkon Kievarissa kesällä 1914	32
Katumuskivi	41
Isä, hevonen ja auto	46
Kaksi miestä matkalla	48
Suomen ensimmäinen hiihtovalmennusleiri vuonna 1927	54

KIEVARIN POJAN LAPSUUSMUISTOJA

Lapsuus	59
Ensimmäinen onkimatka Viiksijärvelle	64
Tyttö tuli	75
Halkoliiterin rakentaminen	78
Seka-autolla Sassaliin	82
Pekka-eno hyppäsi Ounasjokeen	94
Joulunvietto 1934	96
Nivankylän koulu	102
Hiihtokilpailut Nivankylässä vuonna 1937	111
Ansoilla lintuja	114
Tehtiin heinää Hiukan jängällä	120
Päreitä höyläämässä	125

KIEVARIN POJAN ELÄMÄÄ SOTIEN VARJOISSA

Sotilaspojan näkemys talvisodasta	131
Kaunis hiihtopäivä	141

Maidon vienti kauppalaan	146
Karjapaimenessa	150
Heinänhaku Olleronsaaresta	154
Pellon raivausta Poikkiniityllä	157
Jäniksiä kasvatettiin	164
Honkia hakemassa	169
Saksalaiset Nivankylässä	175
Ryski Nivankylässä	180
Tiilitehdas	191
Kuulin, kuinka kurjet huusivat	193
Viikko Orjasvaarassa	203
Muistoja evakkoajalta	215
Elämää Lapin Sodan aikana ja sen jälkeen	229

KIEVARIN POIKA JA JÄLLEENRAKENNUKSEN AIKA

Tapauksia kesän 1945 aikana	235
Räjäyttämällä kaloja Mustastaperästä	241
Olipa se iso puu	245
Lentokentän palon sammutuksessa	247
Tanssilava Nivankylään	259

KIEVARITOIMINNAN EVÄILLÄ YHTEISTOIMINNAN EDISTÄMISTÄ

Elämän eri vaiheita	267
Valistusta ja aatteen paloa työssä ja yhdistystoiminnassa	270
Lions toimintaa Saarenkylässä	274
Muistellen menneitä	277
Saarenkylän Omakotiyhdistyksen aktiivina, kirjoittanut Jorma Hovi	283

JÄLKIKIRJOITUS

Tapasin karhun	291
----------------	-----

Kuinka kievarin pojan muistoista syntyi kirja

Kirjan tekemisessä tuli kiire, sillä aika ei odota. Määrätty päivä läheni kovaa vauhtia. Onneksi olin kirjoittanut kirjaa varten suuren määrän historiaan perustuvia kertomuksia. Niitä olin kirjoitellut jo nuoruusvuosina, ja myöhemmin ollessani Lapin yliopiston ikääntyvien kirjoituspiirissä. Paljon on kirjoituksia häipynyt taivaan tuuliin. Iso muistikirja, jossa oli paljon kirjoituksia 1930-luvulta, sota- ja evakkoajalta, varastettiin Kaakamon parakkikylässä. Me olimme tulossa evakkomatkalta kotiin. Kirjan toimitustyöstä ovat vastanneet Mikko Ravantti ja Rauna Maria Rahko-Ravantti, heille suuret kiitokset. Unohtaa ei myöskään sovi vaimoni Airin panosta tekstien puhtaaksi kirjoittamisessa.

Kirjassani kuvaan elämää Rahkon kievarissa. Kievarin toiminta oli lähes 100 %:sti lähiruuan käyttöä. Ruokaa piti olla aina tarjottavana. Kuljetus ei pelannut, oli tyydyttävä oman tuotannon tuottamiseen. Lohikalat, meri- ja järvisiiat, hauet ja ahvenet muodostivat koko vuoden ajaksi perusruuan. Metsän riistaa taas olivat maalinnut, karhut, peurat ja porotalous tyydyttivät lihan tarpeen. Viljan viljely, ohra ja ruis takasivat leivän. Kievarin 15–20 päiväinen lehmämäärä antoi tarvittavan maidon, piimän, voin ja juuston. Puutarhatuotteiden käyttö lisääntyi rajusti ennen ensimmäistä

maailmansotaa, kun kievarin tyttäret Oili ja Ella saivat puutarha-
alan koulutusta. He perustivat Rahkon törmälle laajat kasvimaat ja
myös lasin alaisia viljelyksiä.

Kievarista saatu esimerkki lisäsi kylän muihin taloihin kasvitarho-
jen käyttöä. Talojen kasvitarhat kukoistivat koko kesän. Mansik-
ka-, porkkana-, nauris- ja hernemaat kukoistivat. Kylissä kiertävä
kerhoneuvoja palkitsi parhaat kerhopalstat.

Maaseudulla elettiin kievarin tavoin luontaistaloudesta. Elämä oli
vaatimatonta, mutta antoisaa. Kylän lapset vierailivat toistensa
luona. Yhteiset leikit ja harrastukset lisäsivät yhteistoimintaa.
Vanha hyvä oppi pitäisi ottaa uudestaan käyttöön. Mihin on hä-
vinnyt koulutuksesta esim. kasvien tuntemus. Lasten kerho palsto-
ja ei löydy yhdestäkään kylästä. Oma kokemukseni lähiruuasta ja
sen hankinnasta, siitä voin todeta, että pidin kasvihuonetta noin
30-vuotta. Siinä kasvatin tomaattia ja kurkkua. Perunanviljelyn ja
erikoisesti puikulan viljelyn edistämiseksi olen toiminut Rova-
niemen perunanviljelyn puheenjohtajana useita vuosia. Aina
olemme saaneet kahden perheen perunat ja muut kasvit omasta
maasta. Kalastus on aina ollut mieluinen harrastus. Läheisestä
Putaaasta olen joka kevät pyytänyt talviset kalat. Rovaniemen ka-

lastuslautakunnan toiminnassa olin mukana useita vuosia. Suurin saamani hauki painoi 9,5 kiloa.

Lähiruuan merkitys on selvästi kasvanut viime vuosien aikana. merkittävät tosiasiat vahvistavat yleistä käsitystä suuresta muutoksesta. Nämä ovat ilmastonmuutos ja markkinatalouden tilastot. Ne kertovat, että lähiruuan käyttö lisääntyy.

Kirjan sisältö ja oma elämäntyöni tuovat esille ihmisten välisen luottamuksen kasvattaa yhteistoimintaa. Samalla luovat edellytyksiä yksityisen ja yhteistoiminnan kasvulle. Toivon, että ajatus itää, ja muun muassa lähiruuan käytön siemen kasvaa ja tuo entistä enemmän leveämpää leipää.

Seuraavilla sivuilla ystäväni Tellervo Koho kertoo, kuinka kasvoimme muistelijoina kirjoittajiksi.

Kasvuprosessi muistelijasta kirjoittajaksi

Ystäväni Paavo Rahko pyysi kirjoittamaan joitakin muistoja yhteisestä matkasta Ikääntyvien yliopiston Elämäntarinapiirissä, jossa opiskelimme monet vuodet, myös sen vaikutuksesta tarinoiden kirjoittamisen harrastukseemme.

Lähtiessäni mukaan Ikääntyvien yliopiston Elämäntarinapiiriin en osannut odottaa siltä mitään ihmeempää. Jäädessäni eläkkeelle ajattelin, että ehkä nyt on muisteluiden aika, minun oma aikani. Ikääntyvien yliopiston ohjaajat Mervi Kutuniva ja Outi Ylitapio-Mäntylä antoivat käteen ”perunan”, se oli oma mielenmaisemani, muistoni, kokemukseni. Ensin ajattelin kuoria sen ja nautiskella siitä itsekseni. Mutta se pitikin panna maahan muhimaan. Ryhmässä sitä lannoitettiin ja kasteltiin. Opetuksen aurinko lämmitti sitä. Kohta maasta alkoi kohota arkoja versoja, jotka kasvoivat ja vahvistuivat. Kukkivatkin. Ne antoivat iloa ja uskoa johonkin uuteen, luovuuteen ja omiin kykyihin, joista en tiennyt aikaisemmin. Se kasvi jatkaa kasvuaan ja tuottaa tänäkin päivänä yhä uusia ”perunoita” jaettavaksi muillekin.

Sitten syntyi haave omasta kirjasta. Se sykehdytti, innosti, pelotti. Osaanko? Onnistunko? Ajatus jäi muhimaan. Neuvonnat,

ohjaajien opit laajentamisesta, aikaan ja paikkaan sitomista, aistihavainnoista ja otsikoista ja väliotsikoista. Etsimme punaista langaa ja aihepiirejä. Tuntui mukavalta ja kiinnostavalta olla mukana ryhmän yhteisessä kirjantekoprosessissa. Se antoi innostuksen kipinän, itseluottamusta, uskoa omiin kykyihinsä, avasi tarinalaarin kannen, josta löytyy yhä vain uusia tarinoita ja antoi valmiudet työstää omia tekstejä kirjaksi asti, niin kuin Paavokin nyt tässä kirjassa.

Pidän erityisen tärkeänä, että lähihistorian muistot saadaan tallennettua jälkipolville, lapsille, lasten lapsille, koko maakunnalle. Kirjoittaessa aivot palauttavat mieleen jo unohtuneita asioita ja näin parantavat muistia.

Tellervo Koho

Lukijalle

Tämän muisteluksen tarkoituksena on kertoa lukijalle minun elämäni vaihteita. Eri kertomuksilla olen halunnut tuoda esiin sitä muutosta, mitä yhteiskunnassa ja maailmassa on tapahtunut elämäni aikana. Suomi sai itsenäisyyden 6.12.1917, joka vahvistui vasta vapaussodan jälkeen toukokuussa 1918. Silloin valkoinen armeija kenraali Mannerheimin johdolla ilmoitti, että Suomi on nyt vapaa ja itsenäinen valtio. 1920-luku on ollut taloudellisesti vaikea ja Suomi haki asemaansa muiden valtioiden joukossa. Suuri mullistus yhteiskunnassa oli kieltolaki, joka kumottiin vuonna 1931.

Ensimmäisten elinvuosieni aikana suuri, koko maailmaa käsittelevä lama koetteli ankarasti myös Suomen valtiota ja sen asukkaita. Laman jälkeen poliittinen elämä tasaantui ja saatiin rakentavaa yhteistyötä eri poliittisten ryhmien välille. Talouselämä vilkastui, uusia yrityksiä syntyi ja maatalous eli voimakasta kasvun aikaa. Suotuisat sääolosuhteet innostivat ja aktivoivat maatalousyrittäjiä kokeilemaan uusia työmenetelmiä, joista mainittakoon esimerkiksi piikkipyörätraktorit. Kevätvehnän viljely tuotti myös hyviä tuloksia, jopa Rovaniemen korkeudella. Karjaa jalostettiin ja maidon tuotanto kasvoi. Oma meijeri oli perustettu Rovaniemelle ja maitoa vietiin Nivankylästäkin lähes jokaisesta talosta.

Toinen maailmansota alkoi 1939, jolloin Suomi joutui myöskin Neuvostoliiton armeijan hyökkäyksen kohteeksi. Talvisota kesti 105 päivää. Myöskin kotikyläni miehet osallistuivat sotatoimiin. Sota jatkui niin sanottuna jatkosotana 1941, jolloin saksalaiset tulivat ja täyttivät Rovaniemen kauppalan ja sen lähiympäristön. Saksalaisia oli parhaaseen aikaan 210 000 kappaletta, kun Lapin läänin väkimäärä oli 160 000 asukasta. Saksalaisten suuri määrä ja rakentaminen antoivat paljon työtä myös siviiliväestölle.

Toinen maailmansota päättyi ns. Lapin sotaan. Saksalaiset tuhosiivat lähtiessään suurimman osan Lapin rakennuksista. Maantiet, sillat ja puhelinlinjat tuhottiin lähes sataprosenttisesti. Suurin osa Lapin väestöstä oli evakkona Ruotsissa tai Keski-Pohjanmaalla.

Jälleenrakennus alkoi heti vuonna 1945. Rakentamista hidasti suuresti rakennustarvikkeiden, kuten esimerkiksi naulojen heikko saanti. Sodassa parhaat, yli neljä vuotta olleet miehet joutuivat hakemaan omaa paikkaansa yhteiskunnassa. Perustettiin rintamamiestaloja ja asutustiloja. Maksettiin suuret sotakorvaukset. Lapin hakkaamattomat metsät olivat suurena apuna sotakorvauksia maksettaessa. Rautatieyhteys parani, kun Isohaaran voimalaitos valmistui 1948. Samalla se sulki lohen pääsyn Kemi- ja Ounasjokeen.

Voimalaitosten rakentaminen oli uhraus Lapilta muulle Suomelle. Kun koti oli rakennettu, elinkeinoelämä elpynyt seurasi parannus

kouluoloihin. Suuret ikäluokat tarvitsivat kouluja. Lapin kylät olivat väkirikkaita. Kouluja rakennettiin joka kylään.

Kodin elämä koheni pikkuhiljaa, saatiin sähkö- ja vesijohto ajan mittaan. Maatalous eli voimakasta kasvukauttaan aina 1960-luvulle asti. Silloin työttömyys ja sitä seurannut muuttoliike Ruotsiin sekä peltujen paketointi heikensi maatalouden asemaa.

Lapin kouluolot paranivat peruskoulun myötä ja lisäksi ammattikoulut, oppikoulut sekä Lapin yliopisto ovat luoneet paremmat mahdollisuudet nuorille saada työtä lisääntyvässä kilpailuyhteiskunnassa. Tietoliikenne on vuosi vuodelta parantunut. Lähes jokaisessa talossa on oma tietokone.

Tämän muistelman tarkoituksena on todeta se valtava kehitys, mitä valtakunnassa on tapahtunut itsenäisyytemme aikana. Olemme siirtyneet luontaistaloudesta markkinatalouden piiriin. Itse kukin voi seurata omassa elämässään, mitä kaikkea vuosikymmenien aikana on tapahtunut. Toivon, että kertomukseni antavat historian tietoa siitä, miten ennen on eletty ja miten ajan kehitys on Sinua lukijani koskettanut.

Antoisia lukuhetkiä.

ELÄMÄÄ ENNEN KIEVARIN POJAN SYNTYMÄÄ

Tiedätkö mikä on ryski? Entä millainen on ahventen kirkko? Näihin saatat saada vastauksen syventyessäsi kieverin pojan elämään.

Kirjassa kuvataan elämää ja sattumuksia Nivankylässä 1930-40 luvuilla Paavo Rahkon lapsuuden kokemusten kautta. Tarinat valottavat elämää Nivankylässä, millaisena sota- ja evakko aika heijastuivat ihmisten arkielämään ja askareisiin sekä miten haasteista selvitettiin.

Muistelmat luovat kuvauksen yhteistoiminnan tärkeydestä ja merkityksestä pienen kylän ihmisille. Yhteistoiminnasta on muodostunut kantava periaate kirjailijan elämän myöhempiin vaiheisiin, joita kirjassa myös muistellaan.

